

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2013:B28

Kolhuset i Virsbo

Omläggning och reparation av tak

Antikvarisk medverkan

Virsbo 2:322
Ramnäs socken
Västmanlands län

Fredrik Ehltón

Kolhuset i Virsbo
Omläggning och reparation av tak

Antikvarisk medverkan

Virsbo 2:322
Ramnäs socken
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM120115

Fredrik Ehltón

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlsgatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2014

Omslagsfoto:

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Fredrik Ehlton, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01172.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-86511-86-9

Inledning

Kolhuset i Virsbo ligger på Verksholmen där industrin först etablerade sig tack vare behovet av vattenkraft. Fastighetsägaren beviljades 180 000 kr i bidrag för att lägga om Kolhusets tak i beslut från Länsstyrelsen daterat 2012-04-11 (Dnr 434-4521-2011). Uppdraget som antikvarisk medverkan fick Västmanlands läns museum genom byggnadsantikvarie Fredrik Ehlton, som även sammanställt denna rapport. Arbetena utfördes under våren/sommaren 2013.

Fastigheten ligger i Ramnäs socken. Aktuell fastighet är markerad med röd cirkel. Utdrag ur digitala fastighetskartan från 2004. Skala 1: 6000.

Historik och beskrivning

Det var tack vare vattenfallens placering, vid Verksholmen i Virsbo, som industrin först etablerade sig där. Verksholmen bestod från början av två öar. Brukskontoret, smedjan och fabriksbyggnaden tillhör de senare tillskotten av bebyggelse på holmen. Brukskontoret som stod klart 1930 och är byggt i två våningar med putsad gul fasad och har ett brutet tak med tvåkupigt lertegel. Här låg tidigare ett kolhus som ersatt 1700-talets inspektorsbostad. Den vitputsade smedjan är från 1929 och har ett svart plåttak. Den vitputsade fabriksbyggnaden i funktionalistisk stil byggdes 1940. Brukets verksamhet lämnade Verksholmen 1987 i samband med att flytten till det nya industriområdet Nordanö avslutades.

Den första hammaren i Virsboströmmen fick sitt tillstånd år 1620 och cirka tre hundra år senare byggdes det första rörverket i Virsbo. 1927 tillträdde Bror Lagercrantz som disponent och därmed inleddes en snabbare utveckling av industrin på bruket. Han startade tillverkning av fullständigt sortiment av rördelar och flänsar som lagerfördes. 1933 stod det nya rörverket klart och fick en stor betydelse för brukets fortsatta utveckling.

Aktuell byggnad är ett kolhus uppfört 1759. Grunden består av huggen natursten i större block som är murad upp i höjd med dörrarna i bottenplan. Stommen är sedan timrad upp till takfoten med synligt timmer i mellanvåningens fasad. Gavlarna är sedan klädda med locklistpanel upp tillnock. Taket är ett flackt brutet sadeltak belagt med 2-kupigt tegel. I bottenplan finns ett antal dörrar i varierande storlek, vissa i plåt andra i trä. Sydfasaden har flest antal fönster, fem stycken, motstående gavel har två och västfasaden har ett. Fönstren är spröjsade med varierande antal rutor.

Byggnaden har förändrats en del sedan uppförandet, men grund och stomme verkar intakt. Det 2-kupiga tegeltaket kom troligen till i slutet av 1800-talet eller möjligen tidigt 1900-tal. Det finns vissa tecken på att det tidigare legat ett vasstak på byggnaden 1933 byggdes kolhuset till med en verkstadsbyggnad åt väster. Byggnaden har även fått en del installationer under årens lopp såsom lampor och en kran i norra gaveln. De dörröppningar som finns i bottenplan kan i flera fall vara original, men dörrarna är utbytta.

Som del av bruksverksamheten och verkstadsmiljön vid Strömsholms kanal är kolhuset viktigt och utgör ett spår från 1700-talets byggnadsfas. Det utgör också en årsring i verkstadsbebyggelsen och vittnar om brukets långa historia.

Idag används byggnaden som förråd, ägaren vill göra i ordning för att i framtiden kunna ha mer verksamhet i lokalen.

Byggnadsvårdsåtgärder

Taket läckte på grund av sneda tegelpannor och nocktäckning saknades. Vissa takstolar hade vikt sig och i vissa fall till och med brustit. Skadorna var troligen orsakade av snö som tyngt ner taket. Tillbyggnadens och kolhusets takanslutning var felkonstruerad och vatten rann in under tegelpannorna.

Det beslutades att taket skulle läggas om och så mycket tegel som möjligt skulle återanvändas. Entreprenören ansåg att den allra största delen av det befintliga teglet inte skulle gå att återanvända och allt tegel byttes ut mot nytt.

Fastighetsägaren fick, under våren, problem med den entreprenör som först var inkopplad i projektet och det hela slutade med att han fick slutföra takomläggningen på egen hand. Problemen ledde till förseningar och merkostnader då delar av åtgärderna var tvungna att göras om.

Följande åtgärder genomfördes:

- Taket reparerades i sektioner där det befintliga teglet, läkten och boarden revs bort.
- Sedan reparerades undertaketets panel
- Ny oljehärdad board spikades på undertaket
- När hela takfallet hade belagts med board spikades ny strö- och bärläkt på boarden
- Nytt 2-kupigt lertegel från Vittinge lades på byggnaden
- Reapartioner genomfördes även i takstolar och takutsprång
- Nya vindskivor spikades på och målades röda.

Kolhuset sett från väster. Innan takomläggning. Vlm_kmvFE-542

Skadad takstol i västra fasaden. Vlm_kmvFE-545

Anslutning mellan Kolhuset och den senare tillbyggda verkstaden. Regnvatten rann in under teglet tack vare felaktig konstruerad rännnal Vlm_kmvFE-548..

Kolhuset innan takomläggning, Från öster. Vlm_kmvFE-551

Takutsprång innan åtgärder. Vlm_kmvFE-555

Nocktäckning saknades. Vlm_kmvFE-552

Takomläggningen påbörjad. Arbetet skedde i sektioner. Bärläkten var spikad direkt på boarden utan ventilering, skräp och regnvatten hade därför samlats på läkten och bildat rötskador. Vlm_kmvFE-2571.

Läkt, board och tegel bortrivet. Vlm_kmvFE-2562

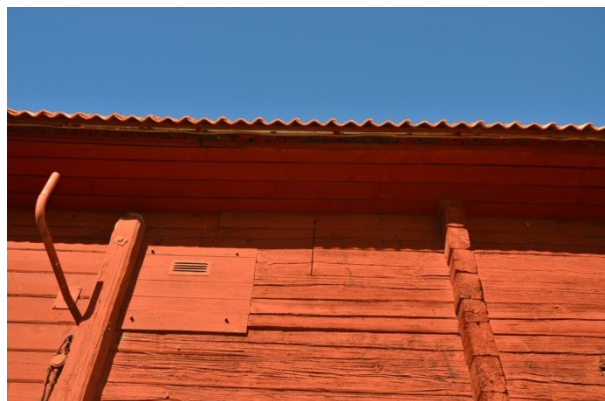
Pågående arbete att riva bort läkt och board. Vlm_kmvFE-2564

Pågående takomläggningen. Undertaket reparerat, ny board, strö- och bärläkt har spikats på. Från öster. Vlm_kmvFE-3067.

Pågående arbete på taket. Vlm_kmvFE-3068

Takutsprånget efter takomläggningen utformades något annorlunda än befintligt. Panel spikades utanpå takstolens tass för att skydda konstruktionen. Vlm_kmvFE-3604.

Kolhuset efter takläggningen, från öster. Vlm_kmvFE-3603.

*Nya vindskivor som målades röda.
Vlm_kmvFE-3071.*

Anslutningen till verkstaden utformades så att regnvatten inte kunde rinna in under teglet. Vlm_kmvFE-3614.

Översiktsbild över kanlen, verkstaden och kolhuset efter restaureringen. Vlm_kmvFE-3620

Resultat

Trots några förseningar och problem med entreprenör blev takomläggningen genomförd på ett bra sätt. Åtgärderna är godkända ur antikvarisk synvinkel.

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM120115
<i>VO Kulturmiljö; projektnr:</i>	3-12-123
<i>Länsstyrelsen dnr:</i>	434-4521-2011
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Virso 2:322
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Socken:</i>	Ramnäs
<i>Kommun:</i>	Surahammar
<i>Ägare-beställare:</i>	Leif Johansson Bruksvägen 14 730 61 Virso
<i>Entreprenör:</i>	Egen regi
<i>Antikvarisk medverkan:</i>	Västmanlands läns museum Antikvarisk expert Fredrik Ehlton Karlgatan 2 722 14 VÄSTERÅS Tele: 021-39 32 22

– en del av Landstinget Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@lv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-86511-86-9